

UMĚLECKOHISTORICKÉ POSOUZENÍ

JOSEF ŠÍMA (1891-1971)

BEZ NÁZVU

tuš, akvarel, papír, 37 x 28 cm, 1960, signováno a datováno vpravo
dole „J. ŠÍMA 60”

Provenience: Galerie Facchetti, Paříž; významná soukromá sbírka, Paříž; Bonhams Cornette de Saint-Cyr, Paříž, Francie, Art de l'Avant-Garde à nos jours, 7. 6. 2023, pol. 111; soukromá sbírka, ČR

Vystaveno: Galerie Facchetti, Paříž; Joseph Sima, Visions du monde retrouvé, Musée de l'Hospice Saint-Roch, Issoudun, 2015, reprodukováno v katalogu, č. 59, str. 88

Posuzované dílo „Bez názvu“ je originální, sběratelsky vzácnou, výtvarně noblesní, interiorizovanou krajinou Josefa Šímy, autora patřícího k největším osobnostem, jež ustálily podobu českého moderního umění dvacátého století. I když se ve třiceti letech usadil ve Francii a většinu svého života prožil v Paříži, kde se mu podařilo, jako jednomu z mála Čechů, aktivně se účastnit mezinárodní výtvarné scény, živý kontakt s domácí kulturou nikdy nepřerušil a ve své tvorbě nepřestal akcentovat rysy českého citění.

Malířova ojedinělá poetika, zařaditelná do kontextu imaginativních tendencí, vždy vzdorovala směrové ortodoxii. Její základní rysy lze shrnout do tří pojmů: iluminace, imaginace, jednota. Josef Šíma zkoumal skutečnost zevnitř a podal o ní lyrické svědectví. Odkrýval její vnitřní zákony, které vyjadřoval výtvarným znakem. Nosnou myšlenkou jeho tvorby byla snaha vyjádřit jednotu světa, k jejímuž hledání ho přiměl někdejší zážitek úderu blesku, jehož oslnivé světlo mu tuto pralátku symbolizovalo. Svá díla

označoval básnickými příměry, které vystihovaly obsahovou i formální celistvost jeho filozoficko-poetického záměru.

Za studií na Akademii výtvarných umění v Praze byl Šíma žákem Jana Preislera, jehož tvůrčí schopnosti i otevřenost k novým uměleckým poznatkům ho hluboce ovlivnily. Souběžně studoval na pražské a později brněnské technice – prohloubení znalostí přírodních věd, matematiky a fyziky, „poskytlo jeho básnickému duchu pevnou infrastrukturu a orientovalo ho k vědeckému myšlení, jehož bude užívat jako podivuhodného nástroje stavební reflexe, kterou bude upřesňovat svou intuicí“ (Monique Fauxová). František Šmejkal a další teoretikové (např. J. Kotalík) poukázali na to, že v raných krajinách působil na Josefa Šímu také vliv Antonína Slavíčka. Jestliže tento vliv byl v první fázi poněkud vnějšího rázu, plně se projevil v Šímově pozdním díle navázáním na Slavíčkovu práci se světlem v obrazech nesmírně oduševnělého výrazu.

V roce 1921 se Šíma natrvalo usazuje v Paříži a v tomtéž roce se stává členem Devětsilu, který mu i nadále zprostředkovával dění a kontakty v rodné zemi. Je zprvu zaujat Ozenfantovým a Le Corbusierovým purismem, aby se od roku 1927 plně ztotožnil s filozofií skupiny Le Grand Jeu (Vysoká hra), seskupení především mladých francouzských básníků, které spoluzakládal. Maluje mytické prakrajiny a nehmotné krajinné elementy - nachází svůj vlastní výtvarný svět, který má blízko k surrealismu, i když s ním nikdy zcela nesplyne. Počátkem druhé světové války se Šíma na celé de-

setiletí umělecky odmlčí a systematicky začíná pracovat od padesátých let. Jeho pozdní dílo se dostává do blízkosti lyrické abstrakce, ale stále se vrací k myšlení Vysoké hry.

Šímová plátna nesou v každém období vůdčí myšlenku, která přes rozrůzněnost a rozvětvenost jeho projevu vyrůstá z jednoho hlavního zdroje – z vědomí jednotnosti struktury kosmu a sounáležitosti jeho částí. V řadě posloupných zastavení nad přírodními zákonitostmi sleduje autor prostupování veličin: zrod a bytí, vznik hmoty a její energii, duchovní základ jevů, jednotlivosti a celek, vzájemnou závislost biosféry, klid a pohyb, trvání a proměnu, posloupnost času i rozměry prostoru, souvislost současnosti s minulostí, intuicí porovnávanou skutečnost, stav vědomí i podvědomí, racionalitu i imaginaci.

Posuzované dílo „Bez názvu“ je krásnou komornější ukázkou Šímovy pozdější tvorby, z fáze, kdy se autorova imaginace „odpoutává od země“ a dospívá ve svém výrazu k jedinečné syntéze, vyznačující se neobyčejnou výrazovou oproštěností a především duchovním obsahem. Tato práce představuje součást rozsáhlejšího kresebného cyklu produchovnělých krajín, který autor realizoval v letech 1958-1960, a to v souvislosti s výstavami v pařížské galerii Facchetti. Byl to výsledek situace, kdy se Josef Šíma, na něhož se ve Francii kvůli jeho téměř desetileté tvůrčí pauze, způsobené válečným traumatem, téměř zapomnělo, znovu vrací na scénu.

V druhé polovině padesátých let se Josef Šíma opět stává mezinárodně uznávanou osobností. Jeho díla jsou opět zařazována do re-

prezentativních výstav současného francouzského i mezinárodního umění (např. Od Bonnarda, Muzeum moderního umění, Paříž, 1957; Padesát let moderního umění, Světová výstava v Bruselu, 1958; 13. Salon des Réalités nouvelles, Paříž, 1958). Roku 1958 uzavírá smlouvu s Paulem Facchettim, jehož galerie patřila v té době k nejprogresivnějším, nejvlivnějším a nejnavštěvovanějším pařížským galeriím s rozsáhlými mezinárodními kontakty. Facchetti také vydal roku 1960 knihu básní Rogera Gilbert-Lecomta s názvem „Sacre et massacre de l'amour“ („Svěcení a znesvěcení lásky“) s devíti Šimovými barevnými litografiemi, jež parafrázuji základní témata jeho tehdejších obrazů a jež byly inspirovány Lecomtovou poezií.

K představám, jež malíř rozvinul jako výtvarný doprovod Gilbert-Lecomtovy básnické sbírky, se volně vztahuje také posuzované dílo „Bez názvu“. Jedná se o produhovnělou krajinu, vystavěnou jakoby z jakési těkavé elementární pralátky, jež může měnit své skupenství, stávajíc se zemí, vzduchem, vodou, světlem napojenou skvrnou nebo čistou energií. Motivicky připomíná dílo proudění vzduchu či vody; modro-šedá barevnost asociuje pocit mrazivého chladu, což odkazuje k významu smyslových zážitků, na něž sám Šíma odkazoval při juvenilní vzpomínce na koupání v ledové vodě řeky Úpy.

Rea Michalová

PhDr. Rea Michalová, Ph. D.

Historička umění a kurátorka

PhDr. Rea Michalová, Ph.D.

Historik umění, kurátor

Soudní znalec se specializací:

Posuzování pravosti uměleckých děl 20. a 21. stol.
Ceny a odhady výtvarného umění

13 110 00 Praha 1 • www.michalscollection.cz